

دعوائی تقابل

در رویه دادگاهها

مهدی زینالے

وکیل پایه یک دادگستری

فهرست کلی

مقدمه	۹
معرفی و نمونه دادخواست دعوی تقابل	۱۳
معرفی دعوی تقابل	۱۵
مبحث اول: شرایط طرح دعوی تقابل	۱۷
مبحث دوم: تشریفات رسیدگی به دعوی متقابل	۲۲
مبحث سوم: دعوی تقابل به لحاظ مصداقی	۲۴
مبحث چهارم: احکام رسیدگی به دعوی متقابل	۲۷
دعوی تقابل در آرای دیوان عالی کشور	۳۳
مبحث اول: آرای اصراری دیوان عالی کشور	۳۵
مبحث دوم: آرای شعب دیوان عالی کشور	۶۲
دعوی تقابل در آرای دادگاهها	۱۳۱
مبحث اول: آرای دادگاههای بدوی و تجدیدنظر	۱۳۳
مبحث دوم: آرای دادگاههای انتظامی قضات	۲۰۰
دعوی تقابل در نشستهای قضائی	۲۰۵
دعوی تقابل در نظریه‌های مشورتی	۲۲۹
دعوی تقابل در قوانین و مقررات قانونی	۲۳۵
از قانون آیین دادرسی مدنی	۲۳۷
منابع و مأخذ	۲۴۵

فهرست جزئی

مقدمه	۹
معرفی و نمونه دادخواست دعوای تقابل	۱۳
معرفی دعوای تقابل	۱۵
مبحث اول: شرایط طرح دعوای تقابل	۱۷
گفتار اول: شرایط عمومی	۱۷
گفتار دوم: رعایت شرایط اختصاصی	۱۸
مبحث دوم: تشریفات رسیدگی به دعوای متقابل	۲۲
مبحث سوم: دعوای تقابل به لحاظ مصداقی	۲۴
گفتار اول: مصدایق دعوای تقابل	۲۴
گفتار دوم: مواردی که دعوای تقابل محسوب نمی‌شوند	۲۴
مبحث چهارم: احکام رسیدگی به دعوای متقابل	۲۷
گفتار اول: تجدیدنظرخواهی دعوای متقابل	۲۷
گفتار دوم: آثار زوال دعوای اصلی بر دعوای متقابل	۲۷
گفتار سوم: امکان طرح دعوای تقابل از سوی جالب ثالث	۲۷
گفتار چهارم: امکان طرح دعوای تقابل از سوی خواندگان وارد ثالث	۲۸
گفتار پنجم: نحوه رسیدگی و صدور رأی	۲۸
دادخواست تقابل تخلیه به علت تغییر شغل در مقابل دادخواست تجویز انتقال	۲۹
دادخواست تقابل صدور حکم تمکین در مقابل دادخواست مطالبه نفقه	۳۰
دادخواست الزام به تنظیم سند رسمی اجاره در مقابل خلع‌ید	۳۱
دعوای تقابل در آرای دیوان عالی کشور	۳۳
مبحث اول: آرای اصراری دیوان عالی کشور	۳۵
۱. دادخواست تقابل الزام به انجام تعهد	۳۵
۲. وجود حق فسخ و دعوای متقابل بطلان فسخ قرارداد	۴۵
مبحث دوم: آرای شعب دیوان عالی کشور	۶۲
۱. رسیدگی جداگانه به دعوای متقابل	۶۲

۲. طرح دعوی استرداد جهیزیه و دعوی متقابل صوری بودن لیست جهیزیه ۶۳
۳. دعوی اخذ الباقی ثمن در مقابل ابطال عملیات اجرایی ۶۵
۴. دادگاه صلاحیت‌دار در رسیدگی به دعوی تقابل ۷۱
۵. دعوی متقابل مطالبه مهریه، اجرت المثل در مقابل درخواست صدور گواهی عدم امکان سازش ۷۳
۶. دعوی تقابل در رابطه با عنن در زوج ۷۸
۷. دعوی تقابل صدور حکم به تنفیذ وصیت‌نامه ۸۳
۸. طرح دعوی تقابل خلع‌ید در مقابل الزام به تنظیم سند رسمی ۸۸
۹. رسیدگی به دعوی متقابل در مرحله پژوهشی ۹۱
۱۰. طرح دعوی تقابل مالکیت بر ملک در مقابل خلع‌ید ۹۱
۱۱. دعوی پرداخت حق‌الزراعه و حق عیان در مقابل دعوی قلع و قمع مستحدثات ۹۳
۱۲. دعوی متقابل فروش اعیانی با جلب نظر کارشناس و خسارات ۱۰۳
۱۳. دعوی تقابل به خواسته اعلام فسخ توافق‌نامه ۱۰۵
۱۴. دعوی الزام به تسلیم مبیع و طرح دعوی متقابل ابطال قول‌نامه عادی ۱۱۱
۱۵. دعوی متقابل بی‌اعتباری قول‌نامه در مقابل دعوی الزام به تنظیم سند رسمی ۱۱۵
۱۶. طرح دعوی خلع‌ید غاصبانه و طرح دعوی متقابل جهت اخذ هزینه‌های مصرفی ۱۱۹
۱۷. رد دعوی تقابل به علت فقدان دلیلی بر فسخ و بطلان تعهدات ۱۲۲
۱۸. دعوی متقابل ابطال الزام انجام معامله و تنظیم سند رسمی ۱۲۵
- ۱۳۱ دعوی تقابل در آرای دادگاه‌ها**
- مبحث اول: آرای دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر ۱۳۳
۱. استقلالی بودن دعوی متقابل ۱۳۳
۲. تقدیم دعوی تقابل خارج از فرجه قانونی ۱۳۴
۳. رد دعوی تقابل نامرتب ۱۳۵
۴. رسیدگی به دعوی تقابل مرتبط در یک شعبه ۱۳۶
۵. طرح دعوی متقابل به صورت مستقل ۱۳۷
۶. دعوی مطالبه وجه به عنوان تقابل در مقابل دعوی کاهش اجاره‌بها ۱۳۸
۷. طرح دعوی متقابل پس از جلسه اول دادرسی ۱۴۲
۸. دعوی تقابل دال بر تنظیم وکالت‌نامه رسمی ۱۴۵
۹. دعوی تقابل مبنی بر صدور حکم ابطال میایعه‌نامه ۱۵۱
۱۰. دعوی تقابل به خواسته ابطال قرارداد فروش ۱۵۶

۱۱. طرح دعوی تقابل به خواسته الزام به تنظیم سند رسمی قطعه زمین..... ۱۶۱
۱۲. دعوی تقابل به خواسته مطالبه تأخیر در تنظیم سند رسمی ۱۶۴
۱۳. دعوی تقابل خارج از فرجه قانونی ۱۶۷
۱۴. دادخواست تقابل به خواسته تنفیذ انفساخ قرارداد ۱۶۹
۱۵. لزوم طرح دعوی تقابل طلب برای عدم تحویل مبیعی که انتقال رسمی یافته ۱۷۳
۱۶. عدم استماع و ورود ثالث دعوی تقابل ضمن یک دادخواست ۱۷۶
۱۷. دعوی تقابل محسوب نشدن تهاثر، صلح و فسخ ۱۷۹
۱۸. دعوی تقابل به خواسته اثبات مالکیت نسبت به ملک ثبتی ۱۸۱
۱۹. دعوی متقابل نبودن ادعای صوری بودن معامله ۱۸۷
۲۰. دعوی تقابل مالکیت ۱۹۱
۲۱. دعوی تقابل به خواسته تنظیم سند رسمی اجاره و تنفیذ حق کسب و پیشه ۱۹۳
۲۲. طرح دعوی تقابل به خواسته فسخ قرارداد ۱۹۴
۲۳. دعوی الزام به تنظیم سند در مقابل تخلیه به جهت تغییر شغل ۱۹۶
۲۴. حکم بر بطلان دعوی خواهان تقابل با خواسته تخلیه ۱۹۸
- مبحث دوم: آرای دادگاه‌های انتظامی قضات ۲۰۰**
۱. عدم تأثیر دعوی اصلی و رد دعوی تقابل ۲۰۰
۲. آثار رأی قطعی شده اصلی نسبت به خواهان دعوی تقابل ۲۰۱
۳. دعوی تقابل در حکم دفاع ۲۰۲
- دعوی تقابل در نشست‌های قضائی ۲۰۵**
۱. زمان و نحوه تقدیم دادخواست متقابل از سوی وخواه ۲۰۷
۲. وضعیت حکم صادره در مورد دعوی اصلی و طاری از لحاظ قابل تجدیدنظر بودن ۲۰۸
۳. درخواست اعسار به عنوان دعوی تقابل ۲۰۹
۴. دادخواست اعسار از پرداخت دین در قالب دعوی تقابل ۲۱۱
۵. پذیرش اعسار نسبت به تقسیط دین در ضمن دعوی اصلی ۲۱۳
۶. دادخواست متقابل اعسار و یا تقسیط در دعاوی مالی ۲۱۴
۷. مرجع صالح رسیدگی به دعوی متقابل ۲۱۵
۸. نیاز به ابطال تمبر هزینه دادرسی در دعوی متقابل ۲۱۷
۹. ارائه دادخواست تقابل از سوی خوانده در مرحله تجدیدنظر ۲۱۸
۱۰. تأثیر استرداد دعوی اصلی در دعوی تقابل ۲۱۹
۱۱. احتساب دعوی تقابل تهاثر از سوی خوانده و اختلاف طرفین در منشأ آن ۲۲۱

۲۲۴.....	۱۲. طرح دعوی تقابل هم‌زمان با دادخواست اعتراض در مرحله تجدیدنظر
۲۲۵.....	۱۳. تقدیم دادخواست دعوی تقابل خارج از موعد قانونی
۲۲۶.....	۱۴. دعوی تقابل مبنی بر ابطال عقد در مقابل مطالبه اجرت‌المثل
۲۲۸.....	۱۵. ارائه دادخواست تقابل در جلسه اول رسیدگی به واخواهی از دادنامه غیابی
۲۲۹.....	دعوی تقابل در نظریه‌های مشورتی
۲۳۱.....	۱. عدم ارائه دادخواست دعوی متقابل تا پایان جلسه اول دادرسی
۲۳۱.....	۲. قابل تجدیدنظر بودن دعوی اصلی به تبع دعوی طاری
۲۳۲.....	۳. ارائه دادخواست دعوی متقابل تا پایان جلسه اول دادرسی
۲۳۳.....	۴. تقاضای ابطال سند جدید با تقدیم دادخواست تقابل
۲۳۵.....	دعوی تقابل در قوانین و مقررات قانونی
۲۳۷.....	از قانون آیین دادرسی مدنی
۲۴۵.....	منابع و مأخذ

مقدمه

معمولاً رویه عملی دادگاه‌ها در استنباط از قوانین و مقررات در جهت انطباق با مصادیق واقعی تا حدودی با آنچه در کلاس‌های تئوریک دانشگاه‌ها به دانشجویان حقوق آموزش داده می‌شود متفاوت است البته روند آموزشی و طریق ارائه مطالب در کلاس‌های درسی هم به شکلی است که برای طی مراحل تحصیلی صرف مطالعه و پاسخ به سؤالات به صورت تئوری و بدون تطبیق با مصادیق عملی کفایت می‌کند. به این ترتیب معمولاً چون امکان انجام کار عملی حین تحصیل در دانشگاه برای دانشجویان این رشته وجود ندارد فارغ‌التحصیلان وقتی مشغول به کار می‌شوند با کمبود آگاهی و اطلاعات از رویه قضائی و شیوه استدلال و استنباط عملی دادگاه‌ها مواجه هستند؛ لیکن اهمیت آگاهی از رویه قضائی با اشتغال به کار و فعالیت بر هیچ فارغ‌التحصیل حقوقی پوشیده نیست. بی‌تردید تنها منبع آموزش عملی وکالت، قضاوت و به‌طور کلی رشته حقوق، قبل از حضور عملی در دادگاه‌ها و جلسات رسیدگی، رویه‌های قضائی می‌باشد؛ به عبارت دیگر، مطالعه تصمیمات، پرسش و پاسخ‌ها و اختلاف‌نظرهای کسانی که هر روز به‌صورت عملی در حال انطباق قوانین با مصادیق واقعی هستند می‌تواند اطلاعات کاربردی و عملی را در اختیار خوانندگان قرار دهد.

اگرچه فارغ‌التحصیلان حقوق بیش از سایرین به مطالعه رویه قضائی نیازمند هستند؛ اما هیچ قشری از جامعه بزرگ رشته حقوق قضائی بی‌نیاز از مطالعه و تحقیق و تفحص در این حوزه علمی نمی‌باشد؛ زیرا رویه قضائی در واقع محرک رشته حقوق است که دائم در حال تغییر و تحول می‌باشد و غفلت از این حوزه موجب عقب‌ماندگی از علم واقعی

حقوق و جامعه حقوقدانان خواهد شد. از این رو ناشران تخصصی این حوزه، هر کدام به طریقی نسبت به جمع‌آوری و انسجام‌بخشی به مطالب و موضوعات راجع به رویه قضائی اقدام می‌کنند که انتشارات چراغ دانش نیز در همین راستا و برای انجام بخشی از وظایف فرهنگی خود در نظر دارد نسبت به تدوین و جمع‌بندی مطالب رویه قضائی به‌صورت منظم و منحصربه‌فرد با ویژگی‌های مخصوص برای هر دعوا طی یک کتاب جداگانه به‌صورت کاربردی و با دسترسی آسان به مطالب هر دعوا اقدام نماید لذا در راستای تأمین این هدف، مجموعه‌ای از کتاب‌ها تحت عنوان کلی «دعوای... در رویه دادگاه‌ها» که شامل موارد زیر است تدوین و تألیف خواهد شد:

۱. آراء وحدت رویه؛^۱

۲. آرای اصراری؛

۳. آراء شعب دیوان عالی کشور؛

۴. آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر؛

۵. نشست‌های قضائی؛

۶. نظریه‌های مشورتی؛

۷. قوانین و مقررات مرتبط با موضوع؛

۸. نمونه دادخواست و معرفی دعوا.

در این مجموعه سعی شده است رویه قضائی کشور در خصوص هر دعوا به‌صورت منسجم و منظم گردآوری شود تا وکلا، حقوقدانان و قضات محترم در مراجعه به رویه قضائی در کمترین زمان به بهترین وجه مطالب

۱. در مورد موضوع این مجموعه رأی وحدت رویه‌ای وجود ندارد.

مطلوب خود را یافته و استفاده نمایند. با توجه به تعدد بسیار آراء دادگاه‌ها (دادگاه بدوی و تجدیدنظر) در برخی موارد حداکثر سعی بر آن بوده از موارد متفاوت آراء صادره در موضوع نمونه در قسمت رأی آورده شود و همچنین در سایر موارد؛ مثل آراء وحدت رویه، آراء دیوان عالی کشور، موارد مرتبط به موضوع ذکر شده است تا با توجه به اهمیت این آراء مورد استفاده خوانندگان و مراجعه‌کنندگان عزیز قرار گیرد. مختصر ویژگی‌های کتاب:

۱. تدوین و گردآوری منظم و منسجم تمام مطالب مربوط به دعوا؛
 ۲. تقسیم‌بندی موضوعی برای هر کدام از مطالب؛
 ۳. ارائه معرفی دعوا و نمونه دادخواست در اول مجموعه؛
 ۴. ذکر عنوان برای هر مطلب به صورت خلاصه در فهرست؛
 ۵. دسترسی سهل و آسان به مطلب دلخواه در کمترین زمان.
- «گروه پژوهشی» انتشارات مفتخر خواهد شد از تجربیات، آراء و سایر مطالب حقوقی موجود نزد اساتید، وکلا، حقوقدانان و سایر همکاران در راستای مفیدتر شدن مجموعه در چاپ‌های بعدی استفاده نماید. لذا موجب خرسندی خواهد بود که خوانندگان عزیز از هر صنف ضمن ارسال انتقادات و پیشنهادات خود در مورد هر کدام از موضوعات به صورت (کتبی یا از طریق ایمیل یا تلفنی) ما را در پربار کردن مجموعه حاضر یاری فرمایند.

مدیر مسئول انتشارات

یک هزار و سیصد و نود و شش

فصل اول

معرفی و نمونه دادخواست
دعوای تقابل

معرفی دعوی تقابل

در مقابل دعوی اصلی، دعوی طاری قرار دارند. در تعریف دعوی طاری مقنن مطابق ماده ۱۷ قانون آیین دادرسی مدنی مقرر می‌دارد: «هر دعوایی که در اثنای رسیدگی به دعوی دیگر از طرف خواهان یا خوانده یا شخص ثالث یا از طرف متداعیین اصلی بر ثالث اقامه شود، دعوی طاری نامیده می‌شود. این دعوا اگر با دعوی اصلی مرتبط یا دارای یک منشأ باشد، در دادگاهی اقامه می‌شود که دعوی اصلی در آنجا اقامه شده است.» مطابق مواد بعدی قانون آیین دادرسی مدنی دعوی طاری دارای انواع مختلف است که به ترتیب به توضیح اختصاری آن‌ها می‌پردازیم:

۱. دعوی ورود ثالث: هرگاه شخص ثالثی در موضوع دادرسی اصحاب دعوی اصلی برای خود مستقلاً حقی قائل باشد و یا خود را در محق شدن یکی از طرفین ذی نفع بداند، می‌تواند تا وقتی که ختم دادرسی اعلام نشده است، وارد دعوا گردد، چه اینکه رسیدگی در مرحله بدوی باشد یا در مرحله تجدیدنظر در این صورت نام‌برده باید دادخواست خود را به دادگاهی که دعوا در آنجا مطرح است تقدیم و در آن خواسته خود را به طور صریح اعلام نماید. دادخواست ورود شخص ثالث و رونوشت مدارک و ضامم آن، باید به تعداد اصحاب دعوی اصلی به علاوه یک نسخه باشد و شرایط دادخواست اصلی را دارا خواهد بود.^۱

۲. دعوی جلب ثالث: هر یک از اصحاب دعوا که جلب شخص ثالثی را لازم بداند، می‌تواند تا پایان جلسه اول دادرسی جهات و دلایل خود را

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک. مهدی زینالی، *دعوی ورود ثالث در رویه دادگاه‌ها*، تهران، چراغ دانش، ۱۳۹۴.

اظهار کرده و ظرف سه روز پس از جلسه با تقدیم دادخواست از دادگاه درخواست جلب او را بنمایند، چه دعوا در مرحله نخستین باشد یا تجدیدنظر.

دادخواست جلب شخص ثالث و رونوشت مدارک و ضامم باید به تعداد اصحاب دعوا به علاوه یک نسخه باشد. جریان دادرسی در مورد جلب شخص ثالث، شرایط دادخواست و نیز موارد رد یا ابطال آن همانند دادخواست اصلی خواهد بود.^۱

۳. دعوای اضافی: در مقررات آیین دادرسی مدنی مقرراتی در خصوص دعوای اضافی برخلاف دیگر دعاوی طاری (ورود و جلب ثالث، متقابل) به چشم نمی خورد.

۴. دعوای متقابل: دعوای تقابل را باید یکی از طرق دفاعی خوانده محسوب کرد؛ چرا که در این روش، خوانده در مقام دفاع از دعوای اصلی، دعوای جداگانه‌ای مطرح می کند و خواسته این دعوا (تقابل) در تناقض آشکارا با خواسته خواهان دعوای اصلی و مبتنی بر رد دعوای اصلی است. از مزایای دعوای متقابل می توان به صرفه جویی در زمان و هزینه، جلوگیری از اصدار دادنامه های متناقض و معارض توسط دادگاه ها و رسیدگی توأمان به این دو دعوا اشاره کرد.

موضوع نوشته حاضر، به دعوای تقابل اختصاص یافته است؛ بنابراین سعی خواهد شد تا به صورت مبسوط و گسترده ارکان تشکیل دهنده دعوای تقابل و تشریفات طرح آن و نحوه رسیدگی به آن و ... مورد بررسی قرار گیرد.

۱. برای مطالعه بیشتر، ر.ک. مهدی زینالی، دعوای جلب ثالث در رویه دادگاه ها، تهران، چراغ دانش، ۱۳۹۴.